

Kūrybinė įsivaizduojamų bendruomenių funkcija

Stanislovas Juknevičius

Įsivaizduojama bendruomenė straipsnyje traktuojama kaip tas pačias vaizduotės struktūras kurianti, skleidžianti ir palaikanti žmonių grupė. Kūrybinė įsivaizduojamų bendruomenių funkcija pasireiškia trejopai. Pirmiausia, įsivaizduojamos bendruomenės kuria įsivaizduojamus pasaulius, kurių sistema sudaro kiekvienos kultūros esmę. Antras kūrybinės įsivaizduojamų bendruomenių funkcijos aspektas – šioje bendruomenėje vartojamos kalbos formavimas. Ir pagaliau įsivaizduojamos bendruomenės kuria kolektyvinio patyrimo sklaidos metodus. Daugiausiai dėmesio straipsnyje skiriama kūrybinės įsivaizduojamų mokslinių, socialinių politinių, filosofinių, meninių ir religinių bendruomenių funkcijos analizei. Tauta traktuojama kaip ją sudarančių įsivaizduojamų bendruomenių visuma.

Pagrindiniai žodžiai: vaizduotė, kalba, sąmonė, pasąmonė, patyrimas, įsivaizduojamos bendruomenės, įsivaizduojami pasauliai

Įvadas

Įsivaizduojamos bendruomenės sąvoką pirmą kartą pavartojo Benedictas Andersonas nacionalizmo kilmės ir raidos analizei skirtame darbe (Andersonas 1999). Vėliau ši sąvoka pradėta taikyti kituose, su nacionalizmu mažai susietuose ar visai nieko bendro neturinčiuose kontekstuose: mokyklų bendruomenių, socialinių tinklų, mikroistorijos proceso analizei (žr. Dorn, Shircliffe and Cobb-Roberts 2006; Haythornthwaite and Kendall 2010; Gruzd, Wellman, Takhteyev 2011; Mažeikis 2009). Išskirsime ke turias Andersono knygoje vartojamas ir vėlesniuose darbuose paplitusias *įsivaizduojamos bendruomenės* sąvokos prasmes.

Pirmiausia *įsivaizduojamą bendruomenę* galima suprasti kaip žmonių grupę, kuri įsivaizduoja esanti bendruomenė. Pagrįsdamas šį požiūrį, Andersonas cituoja Robertą Williamą Setoną-Watsoną, kuris apibrėžia tautą, teigdamas, kad „tauta gyvuoja tik tuomet, kai didelis skaičius bendruomenei priklausančių žmonių mano, kad jie sudaro tautą, arba elgiasi taip, tarsi ją sudarytų“, ir siūlo apibrėžime esantį žodį „mano“ keisti žodžiu „įsivaizduoja“ (Anderson 1999, p. 21). Tokiu atveju bemaž visas bendruomenes galima traktuoti kaip įsivaizduojamas, nes visų nariai ką nors apie save mano ir įsivaizduoja kažkuo besantys.

Antra *įsivaizduojamos bendruomenės* samprata – tai tam tikrais bendrais bruožais pasižyminti individų grupė. Šią sampratą Andersonas plėtoja, kalbėdamas apie

įsivaizduojamas religines, piligrimų ir laikraščių skaitytojų bendruomenes. Kadangi visų bendruomenių narius jungia tam tikri bendri bruožai, šis kriterijus nesuteikia galimybės atskirti realią bendruomenę nuo įsivaizduojamos. Anot Andersono, „bendruomenes reikia skirti ne pagal tai, jos dirbtinės ar tikros, bet pagal tai, kaip jos įsivaizduojamos“ (Anderson 1999, p. 22).

Įsivaizduojama bendruomenė taip pat gali būti suprantama kaip žmonių grupė, kurią jai nepriklausantys žmonės įsivaizduoja esant tokią, o ne kitokią. Šią sampratą Andersonas vartoja, kalbėdamas apie tai, kaip ispanai įsivaizdavo indėnus, anglai – tradicinę indų bendruomenę ar rusai – imperijos „pakraščių“ gyventojus. Šiuo atveju nagrinėjamos ne pačios bendruomenės, o konkrečioje sąmonėje susiformavę jų vaizdiniai.

Ir pagaliau *įsivaizduojama bendruomenė* galima laikyti tas pačias vaizduotės struktūras kuriančią ir palaikančią žmonių grupę. Ši samprata platesnė nei trečia, nes šios grupės žmonių vaizduotės struktūros liečia ne tik požiūrį į kitos bendruomenės narius, bet ir į save pačius.* Šiam įsivaizduojamos bendruomenės aspektui Andersono knygoje skiriamas menkiausias dėmesys. Pasak Alvydo Jokubaičio, „jis (Andersonas – S. J.) apsiriboja abstrakčiu teiginiu, kad tauta yra įsivaizduojama bendruomenė, ir atsako spręsti sunkiausią uždavinį – atskleisti tautinės vaizduotės savitumą“ (Jokubaitis 2009, p. 11). Kai kurie tautinės vaizduotės formavimosi bei sklaidos ypatumai ir nagrinėjami šiame straipsnyje.

Tauta – įsivaizduojama ar tikra – susideda iš daugelio bendruomenių, iš kurių kiekviena atlieka tam tikrą vaidmenį tautos gyvenime. Atsižvelgiant į tai, galimos dvi pagrindinės tautinės vaizduotės savitumo analizės kryptys: galima tirti tautinės vaizduotės savitumą ir jos raiškos ypatybes konkrečių bendruomenių veikloje, arba analizuoti atskirų bendruomenių vaizduotės ypatumus ir, remiantis šia analize, bandyti atskleisti tautinės vaizduotės savitumą. Šiame darbe plėtojama antra analizės kryptis ir nagrinėjami mokslinių, socialinių politinių, filosofinių, meninių ir religinių bendruomenių vaizduotės ypatumai. Be abejo, svarbų vaidmenį tautos gyvenime vaidina panašiais moralės principais besiremiančios, mitologinės ar virtualios bendruomenės, tačiau, atsižvelgiant į nedidelę darbo apimtį, jų specifikos nenagrinėsime.

Kiekviena bendruomenė atlieka visuomenėje tam tikras funkcijas. Pavyzdžiui, galima manyti, kad pagrindinė įsivaizduojamos teroristų bendruomenės funkcija – visuomenės destabilizavimas, įsivaizduojamos policininkų bendruomenės – stabilumo palaikymas ir pan. Tai, kokias funkcijas išskiria ar akcentuoja vienas ar kitas

* Skirtingoms *įsivaizduojamos bendruomenės* sampratomis apibūdinti būtų pravartu vartoti skirtingas sąvokas. Taip trečią sampratą apibūdinti galima būtų vartoti sąvoką *įsivaizduotos*, o ketvirtą – *įsivaizduojančios*. Andersonas savo knygoje vartoja sąvokas *imagined*, *imaginable* ir *imagining*, bet griežtai jų neskiria. Pavyzdžiui, krikščionių bendruomenę jis apibūdina kaip *imaginable* (Anderson 2006, p. 15), kuri į lietuvių kalbą išversta kaip *įsivaizduojama* (Anderson 1999, p. 30). Todėl mes šiame straipsnyje taip pat naudosime mokslinėje literatūroje prigijusią – *įsivaizduojamos bendruomenės* sąvoką, suprasdami, kad jos taikymas skirtinguose kontekstuose turi skirtingas prasmes.

tyrėjas, priklauso nuo to, kokius įsivaizduojamos bendruomenės veiklos aspektus jis analizuoja. Šiame straipsnyje daugiausiai nagrinėsime vaizduotės vaidmenį kūrybos procese. Kūryba neįmanoma be vaizduotės, o vaizduotės tyrimai anksčiau ar vėliau pereina į kūrybos analizę. Nekelia abejonių ir tai, jog kūrybos subjektu gali būti ne tik individas, bet ir kolektyvas. Kūrybinės įsivaizduojamų bendruomenių funkcijos analizei ir skiriamas šis straipsnis.

Mokslinėje literatūroje vaizduotės ir kūrybos santykio problemos nagrinėjamos skirtinguose kontekstuose ir taikant skirtingus metodus. Robertas Avensas (1980) vaizduotės vaidmenį realybės kūrime analizuoja analitinės psichologijos aspektu, Kristupas Sabolius (2011) ir Naglis Kardelis (2011) plėtoja filosofinį diskursą, Wolfgangas Iseris (2002) filosofinį kontekstą papildo literatūrologinėmis ir antropologinėmis išvalgomis. Šiame straipsnyje kūrybinė įsivaizduojamų bendruomenių funkcija nagrinėjama sąmonės ir pasąmonės, patyrimo, kalbos, tikėjimo bei kitų su jomis susietų sąvokų pagalba. Kadangi visos šios sąvokos analizuojamos daugelyje disciplinų, darbe plėtojamą diskursą reikėtų vadinti tarpdisciplininiu.

Kultūra kaip vaizduotės sklaida: teorinės tyrimo prielaidos

Žmogaus santykis su pasauliu prasideda, o neretai ir baigiasi patyrimu. Skirtingų mokslinių disciplinų atstovai akcentuoja nevienodus patyrimo aspektus, išskiria įvairias jo rūšis ar tipus, bet euristinė šios sąvokos reikšmė praktiškai nekvestionuojama. Patyrimas – tai būdas, kuriuo pasaulis atsiskleidžia žmogui.

Pirminė ir tam tikra prasme fundamentaliausia patyrimo forma yra jutiminis suvokimas. Nepaisant to, kad absoliuti dauguma žmonių turi tas pačias penkias jules, skirtingi individai suvokia pasaulį nevienodai. Vienas gamtoje mato grožį, kitas – šventumą, o trečias – nevaldomų, neretai grėsmingų jėgų žaismą. Šioje situacijoje atsiveria dvi galimybės: arba ieškoti „tikro“, „neiškreipto“ suvokimo kriterijų, arba pripažinti, kad visi suvokimai yra teisingi, skirtingos yra tik jų interpretacijos. Niekam nepavyko ir kažin ar pavyks įrodyti, kad jo suvokimas yra vienintelis teisingas, o visi kiti – klaidingi, todėl belieka pripažinti, jog nėra „tikro“ ir „iškreipto“ suvokimų, yra tik daug skirtingai suvokiamų pasaulių, kurių kiekvienas užima tam tikrą vietą įsivaizduojamų pasaulių sistemoje. Kaip rašė Williamas Blake'as, „aš žinau, jog šis pasaulis – vaizduotės ir regos pasaulis. Viską, ką piešiu, aš matau šiame pasaulyje, bet ne visi taip mato. Skurdžiaus akiai ginėja žymiai gražesnė, negu saulė, o pinigų kapšio proporcijos jam žymiai gražesnės, negu vynuogių kekės. Medis, kuris gali ką nors sujaudinti iki džiaugsmo ašarų, kitų akyse tėra tiktai ant kelio augantis žalias daiktas. <...> Vienam gamta atrodo juokinga ir beformė, bet dėl jų aš nekeisiu savo proporcijų; kitas galbūt visai nemato gamtos. Turinčio vaizduotę žmogaus akiai gamta savaime

yra vaizduotė. Kiekvienas žmogus mato kitaip“ (Blake 2008, p. 702). Bet svarbu ne tai, kaip atskirti „tikrą“ ir vaizduotės pasaulį, o kaip sąveikauja skirtingose pažinimo ir veiklos srityse kuriami ir palaikomi vaizduotės turiniai.

Vaizduotė – labai individualus dalykas, tačiau tam tikromis sąlygomis kai kurių žmonių vaizduotės turiniai gali būti labai panašūs ar net sutampantys, todėl šalia subjektyvių, tik kokiam nors žmogui būdingų vaizduotės turinių galima kalbėti ir apie tam tikroms žmonių grupėms būdingus ar kolektyvinius vaizduotės turinius. Kolektyvinės, kaip ir individualios, vaizduotės turiniai gali būti konkretūs vaizdiniai, jausmai, idėjos. Bet kuriuo atveju vaizduotė yra pagrindinė ir faktiškai vienintelė patyrimą konstruojanti galia. Filosofijoje šią idėją grindė Arthuras Schopenhaueris, psichologijoje – Karlas Gustavas Jungas. Pastarojo žodžiais tariant, „kiekviena mintis, kiekvienas jausmas, kiekvienas stebėjimas tėra psichikos vaizdiniai, ir pasaulis egzistuoja savyje būtent tiek, kiek mes sugebame sukurti jį savo vaizduotėje“ (Jung 1975, p. 479).

Kūrybos procesas yra tam tikrų vaizduotės struktūrų gimimas ir sklaida. Pagrindinis šios sklaidos tikslas – individualių vaizduotės turinių vertimas kolektyviniais. Tą pačią kalbą vartojanti ir tuos pačius vaizduotės turinius skleidžianti ar bent jau palaikanti žmonių grupė gali būti pavadinta įsivaizduojama bendruomene. Kultūra – tai procesas, kurio metu įsivaizduojamos bendruomenės kuria įsivaizduojamus pasaulius.

Išskirsime du pagrindinius įsivaizduojamų pasaulių kūrimo elementus: medžiagas ir priemones. Įsivaizduojamų pasaulių kūrimo medžiaga – psichinės funkcijos, kurias galima apibrėžti kaip bendrą tam tikros psichinių turinių grupės vardiklį. Pavyzdžiui, vieno psichika gali būti užpildyta skirtingais turiniais – matematinėmis formulėmis, aksiomomis, silogizmais, bet galime pasakyti, kad visi šie turiniai – proto funkcija. Kito individo psichika gali būti užpildyta meile, įniršiu, užuojauta, pykčiu, bet mes galime pasakyti, kad visi šie turiniai – jausmų funkcija. Jungas išskiria keturias pagrindines psichines funkcijas: jutimus, protą, jausmus ir intuiciją. Šioms funkcijoms daugiausiai dėmesio skirsime ir mes, tik intuiciją pakeisime tikėjimu (plačiau apie tai Juknevičius 2011, p. 120–123). Priklausomai nuo to, kokia medžiaga – jutiminis suvokimas, protas, jausmai ar tikėjimas – vyrauja kūrybos procese, kokiomis proporcijomis jie išdėstyti, galima prikurti daug ir įvairių pasaulių.

Pagrindinė įsivaizduojamų pasaulių kūrimo priemonė – kalba. Pirmiausia, kalba vaidina svarbų vaidmenį organizuojant jutiminį suvokimą. Jau Immanuelis Kantas pabrėžė išskirtinį sąvokų vaidmenį organizuojant jutiminį patyrimą. XX amžiaus lingvistikoje išsirutuliojo požiūris, jog ne realybė kuria kalbą, o kalba – realybę (Sapir 1983). Be to, kalbos pagalba kuriami dirbtiniai pasauliai, atveriantys žmogui naujas patyrimo, pažinimo, veiklos rūšis. Ypač tai ryšku mene. Ir pagaliau sąmonės tyrimai neatsiejami nuo kalbos tyrimų.

Gerai žinomas Jacques'o Lacano teiginys, jog „pasąmonė (nesąmoningumas) struktūruota kaip kalba“ (Lacan 1966, p. 247). Jis teisingas ta prasme, kad kalba yra svarbus, o neretai vienintelis pasąmonės struktūravimo įrankis. Tačiau kalbos galimybių struktūruojant pasąmonę negalima pervertinti. Ribotas kalbos galimybes lemia tai, kad kokia bebūtų lanksti ir daugiareikšmė, kalba yra ženklų sistema, o ženklai yra sustingę. Pasąmonė – dinaminis pradai. Kuo stabilesnis objektas ar reiškinys, tuo lengviau jį struktūruoti. Gana lengva „beformį granito luitą“ paversti skulptūra. Sunkiau suteikti struktūrą vandeniui. O kaip struktūruoti vėją? Sustabdytas vėjas – jau ne vėjas. Todėl kiekvienas struktūravimas yra laikinas. Į sąmonę nuolat veržiasi nežinomi, neįvardyti, nestruktūruoti pasąmonės turiniai, į kuriuos turime atsižvelgti, kurdami pasaulio modelį, ir kurie anksčiau ar vėliau verčia pakoreguoti egzistuojančią verbalinę sistemą, pervardijant jau egzistuojančias ar įvardijant naujas pasąmonėje besiformuojančias jėgas. Visų religijų istorijose gausu pavyzdžių, kai, pasikeitus istorinėms sąlygoms, dievams suteikiami nauji vardai.

Atsižvelgiant į išdėstytas prielaidas, dvasinę žmonijos evoliuciją galima įsivaizduoti kaip kolektyvinio patyrimo sklaidą. Įsivaizduojama bendruomenė – to paties ar panašaus patyrimo vienijama žmonių grupė. Kiekviena įsivaizduojama bendruomenė suteikia kolektyvinei vaizduotei ir kolektyviniui patyrimui kažką naujo, šį tą pakoreguoja ir pakeičia. Toliau nagrinėsime kai kuriuos šio proceso aspektus.

Pagrindiniai įsivaizduojamų bendruomenių tipai

Įsivaizduojamos mokslinės bendruomenės

Įsivaizduojamos mokslinės bendruomenės narius pirmiausia vienija bendros pažiūros į pažinimą, ar, siauresne prasme, mokslą. Istorijos eigoje mokslo samprata keitėsi, ir net dabarties pasaulyje skirtingų disciplinų ar mokyklų atstovai išskiria ir akcentuoja įvairius mokslinio pažinimo bruožus, tačiau bet kuriuo atveju kokios nors konkrečios mokslinės bendruomenės nariu gali tapti tik tas, kuriam priimtinos toje bendruomenėje vyraujančios mokslo sampratos.

Kitas svarbus mokslinės bendruomenės narius vienijantis faktorius – kalba. Visos moksle vartojamos sąvokos griežtai apibrėžtos ir suprantamos kiekvienam mokslinės bendrijos nariui. Šių sąvokų ar terminų pagalba kuriamas vadinamasis mokslinis pasaulėvaizdis. Be abejo, jis nuolat kinta: vieni terminai papildo ar keičia kitus, vienos paradigmos išstumia kitas, tačiau pats kūrybos procesas nenutrūksta ir niekada nesibaigia. Sąvokų pagalba kuriamas pasaulėvaizdis – kolektyvinės mokslininkų kūrybos rezultatas – ir yra įsivaizduojamas mokslininkų pasaulis.

Kuriant ir plėtojant mokslinį pasaulėvaizdį, svarbų vaidmenį atlieka protas. Mokslinėje kūryboje pasąmonė objektyvuojasi kaip tam tikros racionalios schemas.

Kartais jos kuriamos sąmoningomis mokslininkų pastangomis, bet neretai gimsta ir plėtojasi nepriklausomai nuo mokslininko pastangų. Šiuo atveju protas elgiasi kaip autonomiškas psichinis derinys – kolektyvinis kompleksas, veikiantis be žmogaus pastangų, o kartais ir prieš jas. Žymus prancūzų matematikas Henri Poincaré aprašo atvejį, kaip vieną iš bemiegių naktų jis staiga pamatė, kaip jame susiduria matematinės formulės, idėjos, vaizdiniai, kol kai kurie iš jų galų gale susijungė į pastovesnes struktūras. Kaip vėliau prisiminė matematikas, „jausmas buvo toks, tarsi betarpiškai stebėtumei pasąmonės darbą; ir tuo pačiu metu jos veikla pradeda palaipsniui reikštis sąmonėje, kartu neprarasdama savo prigimties“ (cit. iš Юнг 1997, c. 310).

Įsivaizduojamos socialinės politinės bendruomenės

Jei įsivaizduojami pasauliai formuojami vadovaujantis protu, neretai lemiamą vaidmenį kuriant, vertinant, priimant ar atmetant socialines politines teorijas atlieka jausmai. Kaip prisiminimuose rašė vienas žymiausių XX a. marksizmo teoretikų ir praktikų Levas Trockis, pagrindiniais jo gyvenimą nulėmusiais jausmais buvo užuojauta skriaudžiamiems ir pasipiktinimas neteisingumu. „Šis jausmas buvo, ko gero, stipriausias. Pradedant ankstyvąja vaikyste, visuose mano buitiniuose išpūdžiuose neteisingumas skleisdavosi pačiomis grubiausiomis ir labiausiai apnuogintomis formomis, neteisingumas neretai pasireiškėdavo kaip įžūlus nebaudžiamumas, žmoniškasis orumas buvo trypiamas kiekviename žingsnyje. Užtenka prisiminti valstiečių plakimus. Visa tai aš suvokiau labai aštriai dar prieš bet kokią teoriją ir visa tai kaupė manyje didelės sprogstamosios galios išpūdžių atsargas“ (Троцкий 1929, c. 61). Tam tikri nepriimtini socialinio gyvenimo aspektai kaupia pasąmonėje neigiamą energiją, Trockio žodžiais tariant, „didelės sprogstamosios galios išpūdžių atsargas“. Šie „išpūdžiai“, platesne prasme, psichinė energija, anksčiau ar vėliau objektyvuojasi.

Galimi trys pasąmonėje susikaupusios socialiai reikšmingos psichinės energijos objektyvavimosi variantai. Pirmiausia pasąmonėje susikaupusi energija gali prasi-veržti stichiškai, be jokio teorinio pagrindimo ar apmąstymų. Tai taikytina aptariant ir atskirus individus, tai būdinga ir žmonių grupėms ar masėms. Tam tikriems jausmams pasiekus kritinę masę, kyla maištai, kurių gausu kiekvienos tautos istorijoje. Kolektyvinėje pasąmonėje susikaupusiai energijai slūgstant, maištai rimsta, kol užgęsta. Kitas pasąmonėje susikaupusios energijos objektyvavimosi variantas – kryptingi, arba valdomi, maištai. Sėkmės sulaukia ar bent jau gali tikėtis tik pasižymintis tvirta valia vadas, toks, kuris geba suvienyti, suburti, sujungti įvairiausių interesų, pažiūrų žmones vienam bendram tikslui. Valia, anot Jungo, yra psichinės energijos kiekis (Юнг 1998, c. 506). Tai reiškia, kad kuo didesnė pasąmonėje susikaupusi psichinė energija veržiasi per kurio nors žmogaus sąmonę, tuo tvirtesnė jo valia. Savo pačių protu, polinkiais ar jausmais besivadovaujantys vadai dažniausiai užbaigia savo karjerą, jos net nepradėję. Ir pagaliau trečias variantas, kai pasąmonėje susikaupę

jausmai pirmiausia objektyvuojasi tam tikrų racionalių schemų – teorijų – pavidalu. Viena vertus, šios teorijos atskleidžia egzistuojančios visuomenės trūkumus, kita vertus, jos kuria idealios visuomenės modelį ir jo įgyvendinimo būdus. Šiuo atveju kolektyvinė vaizduotė pasireiškia kaip daugelio žmonių vaizduotėje egzistuojantis tobulos visuomenės modelis.

Kolektyvinė vaizduotė visada kuriama kalbos pagalba. Kartais ideali visuomenė aprašoma natūralia kalba, kaip Thomo More'o *Utopijoje*, kartais kuriama naudojama speciali terminija. Pavyzdžiui, vietoj meilės, neapykantos, prievartos Karlo Marso teorijoje vartojamos eksplotacijos, klasių kovos, susvetimėjimo sąvokos. Tačiau dirbtinė kokiaje nors teorijoje vartojama terminija galioja tik šia teorija tikintiems žmonėms. Kiti jos atžvilgiu yra abejingi arba laiko ją klaidinga.

Įsivaizduojamos filosofinės bendruomenės

Įsivaizduojamai filosofinei bendruomenei priklauso bendrų pažiūrų į pasaulį, būti, pažinimą vienijami žmonės. Pavyzdžiui, epikūriečiai prisilaikė vienų pažiūrų, stoikai – kitų, bet bendra jiems visiems tai, jog jie kūrė pasaulėvaizdį ir, bent jau kartais, stengėsi gyventi pagal jo reikalavimus. Pradžioje filosofinės pažiūros buvo išreikšiamos ar formuluojamos kasdienybės kalba, bet palaipsniui susiformavo specifinė vienai ar kitai mokyklai būdinga terminija. Šiuo atveju norint priklausyti kokiai nors bendruomenei būtina ne tik prisilaikyti tam tikrų pažiūrų, bet ir vartoti tai bendruomenei priimtina kalbą.

Dažniausiai filosofinė kalba kuriama suteikiant naują prasmę jau anksčiau vienoje ar kitoje kultūroje egzistavusioms sąvokoms. Lao Zi traktate rašoma: „Yra tokasai, kuris į vieną daiktą susiliejęs, anksčiau už dangų atsiradęs ir už žemę. Bekūnis, nebylus, – būtų jis nuo kitų atsiribojęs ir niekada nepasikeis; jis nuolatos kely ir niekada nestabtelės atokvėpio. Jis gali būti laikomas gimdytoju dangaus ir visko, kas po dangumi. Aš nežinau, kuo jis vardu. Man tenka jį vadinti Dao...“ (Lao Zi 1997, p. 55). Pradžioje vienas žmogus pamatė Dao, vėliau – daugelis, dar vėliau jis tapo kertine kinų filosofijos ir kultūros kategorija. Remiantis tokiomis kategorijomis, kuriamas būties modelis, kuris ir yra kinams būdinga kolektyvinės vaizduotės forma.

Kai kurios filosofinės kolektyvinės vaizduotės formos turi atitikmenis kitose kultūrose, tačiau nemažai ir tokių, kurios suprantamos tik kokios nors vienos konkrečios kultūros rėmuose. Vienų ar kitų sąvokų supratimo galimybės priklauso nuo jų turinio. Paprasčiausia suprasti intelektualinį patyrimą išreiškiančias sąvokas, todėl mokslinė kalba suprantama visiems mokslinės bendrijos nariams. Palyginus nesunku išversti ir suprasti konkrečius objektus reiškiančias sąvokas. O kaip paaiškinti jausmą išreiškiančią sąvoką niekada to jausmo nepatyrusiam žmogui? Net jei toks paaiškinimas ir įmanomas, jis niekada nepakeis patyrimo. Tačiau būtent specifinis

patyrimas dažniausiai ir lemia konkrečios filosofinės sistemos ir ja grindžiamos kultūros esmę. Tą specifinį patyrimą lemia sąmonės struktūros, kurios, savo ruožtu, formuojamos sąmoningomis tos kultūros narių pastangomis. Tai reiškia, jog neegzistuoja objektyvios visai žmonijai būdingos sąmonės struktūros. Skirtingai nuo planetų, kurios nekeičia savo trajektorijų priklausomai nuo to, kokios teorijos ir kaip aiškina jų judėjimą, sąmonės turiniai visada yra istoriškai kultūriškai determinuoti. Ausdami sąmonę struktūruojantį sąvokų tinklą, audžiame būtį.

Atsižvelgiant į svarbų kalbos vaidmenį, kai siekiame struktūruoti būtį, kyla pagunda ją sutapatinti su būtimi. Būtent tuo keliu eina Martinas Heideggeris teigdamas, jog „kalba yra būties namai. Jos prieglobstyje gyvena žmogus. Mąstytojai ir poetai yra šio prieglobsčio sargai“ (Heideggeris 1989, p. 225). Tačiau tai labai rizikingas mėginimas. Pirmiausia kalba, bent jau poezijoje, dažniausiai yra tik priemonė kažkam už kalbos esančiam – tarkime, estetiniam jausmui išreikšti ar sukelti. Manykime, kad ir filosofiniai tekstai sukelia kažką panašaus – savotišką „būties pojūtį“. Gali būti, kad visa tai patiriama skaitant Heideggerio tekstus, tačiau tai būdinga toli gražu ne visiems. Šliogerio nuomone, „įsiklausęs į kalbą žmogus atranda tik nieką“ (Šliogeris 1992, p. 22).

Išskirsime tris pagrindinius filosofinio patyrimo sklaidos aspektus: mąstymą, matymą ir jausmą. Filosofijos tikslas – specifinės žiūros ugdymas, vieno ar kelių šių aspektų skleidimas. Jei filosofas kuria tik intelektualinį pasaulio vaizdą, kaip Georgas Hegelis, tai, kad suvoktume jo filosofiją, reikalingos intelektualinės pastangos. Jei filosofinį pasaulėvaizdį kuria poetas – pavyzdžiui, Džalalas ad-Din Rumi, tai suvokti jo kūrybą būtinas ir estetinis išsilavinimas. Sunkiausia išugdyti specifinį jutiminį suvokimą. Norėdami išgirsti dangaus sferų muziką, pitagoriečiai turėjo dėti nemažai intelektualinių, moralinių ir net fizinių pastangų.

Įsivaizduojamos meninės bendruomenės

Meninės kūrybos procesas pirmiausia pasireiškia kaip tam tikrų vaizduotės struktūrų gimimas ir atranka. Kiekvieną dieną per menininko sąmonę praplaukia dešimtys, šimtai idėjų, sumanymų, minčių. Sąmonėje gimusios idėjos stoja prieš menininko teisumą. Šio teismo nuosprendis gali būti dvejopas. Dauguma idėjų išnyksta, nepalikusios menininko sąmonėje gilesnio pėdsako, bet apie kai kurias jis sau pasako: „Stop. Tai gera idėja. Reikia ją užrašyti ar bent jau prisiminti“. Kuo remdamasis jis tai daro? Galimi du atsakymo variantai: jis žino, kad tai gera idėja, arba jis tiki, kad tai gera idėja. Pirmas atsakymas pasirenkamas tais atvejais, kai nauja idėja prigyja jau egzistuojančiame meno kontekste. Antrasis tinka tuomet, kai tokio konteksto nėra, bet menininkas tiki, kad kontekstas gali ar netgi turi būti sukurtas. Tiksliau, kurdamas netradicinius kūrinius, menininkas kuria ir kontekstą. Čia pravartu prisiminti Kanto

mokymą apie talentą ir genijų. Jei talentas gali remtis žinojimu („visi nusimanantys apie dailę žmonės pasakys, kad tai geras kūrinys“), tai genijus remiasi tik tikėjimu – savo jėgomis, pašaukimu, tuo, kad tai, ką jis daro, yra gerai, nors visas pasaulis tvirtina priešingai.

Meninė kūryba – vaizduotės ir tikėjimo sąveika. Vaizduotė be tikėjimo – tuščios fantazijos, pašamonės žaismas. Vaizduotės turiniai priklauso nuo kultūrinio istorinio konteksto – logiškai įrodyti, kad koks nors menininko vaizduotėje gimęs meno kūrinys ar jo fragmentas yra geras, neįmanoma. Visų laikų meną vienija tikėjimas. Tai reiškia, kad tikėjimas nėra tik vaizduotės įtvirtinimas; greičiau vaizduotė yra tikėjimo raiškos forma; padedant vaizduotei, tikėjimas skina sau kelią į sąmonę ir objektyvuojasi meno kūrinuose.

Pagrindinė meninių idėjų įkūnijimo priemonė – kalba. Kiekviena meno šaka vartoja specifinę kalbą – garsus, spalvas, formas, kūno judesius. Jutiminio pasaulio vaidmuo meninėje kūryboje, lyginant su filosofine veikla, dar labiau sumenkėja. Dažniausiai menininkas nepasitenkina egzistuojančia jutimine medžiaga – jis kuria savą. Dailininkas nenaudoja gamtos spalvų – jis kuria savas. Kompozitorius nenaudoja gamtos garsų – jis kuria savus. Meninė kalba skiriasi nuo kitų kalbos sistemų tuo, kad sąvokos vaidina joje antraeilį vaidmenį, o neretai ne vaidina jokio. Neatsitiktinai Kantas vienu iš estetiško sprendinio bruožų laikė tai, kas patinka „be sąvokos“ (Kantas 1991, p. 63).

Menininkas, pasitelkęs specifinę kalbą, kuria naują realybę. Šią realybę galima pavadinti meniniais vaizdais. Meninis vaizdas – tai, kas sugeba sukelti estetinį atsaką. Šis atsakas gali būti jausmai, emocijos, mintys. Kai kurios meno kūrinų sukeltos emocijos yra nesunkiai identifikuojamos – žiūrėdami spektaklį, mes galime patirti liūdesį, džiaugsmą, pyktį, tačiau dažniausiai estetinį išgyvenimą apibūdinti sunku, o kartais net neįmanoma rasti atitikmenų. Paprastumo dėlei šiai realybei apibūdinti pasitelksime estetikoje paplitusį terminą „estetinis jausmas“, nes menininkas patiria tam tikrą estetinį išgyvenimą ir nori jį perteikti kitiems.

Kokia nors vaizduotėje atsiradusi, tikėjimo išskirta struktūra tampa meno kūrinium tuo atveju, jei ją pripažįsta ir kiti. Pagrindinė tokio pripažinimo sąlyga – patyrimas. Daugelio žmonių išgyvenamas patyrimas ir yra kolektyvinė vaizduotė, egzistuojanti tik tol, kol kas nors sugeba savo vaizduotėje patirti menininko užkodotus jausmus ar prasmes. Jei žmonės to nepatiria, kūrinys praranda aktualumą. Neegzistuoja niekieno neatliekamų ir niekieno nesuvokiamų meno kūrinų.

Tokiu būdu mene kolektyvinė vaizduotė reiškiasi kaip specifinė, žmogaus sukurta ir žmogaus valdoma tikrovės sritis. Būtina jos egzistavimo sąlyga – tikėjimas, pagrindinė sukūrimo ir įtvirtinimo priemonė – kalba. Valdydamas kalbą, menininkas valdo kolektyvinę vaizduotę.

Įsivaizduojamos religinės bendruomenės

Įsivaizduojamos religinės bendruomenės skiriasi nuo kitų tikėjimo vaidmeniu kuriant įsivaizduojamus pasaulius. Sąlyginai galima išskirti keturias pagrindines tikėjimo sampratas.

Pirmiausia tikėjimas gali reikšti specifinę nuostatą kokių nors teiginių atžvilgiu, pasireiškiančią tuo, kad mes kažką manome esant teisingą, neturėdami tam pakankamai pagrindo. Remiantis Kantu, „jei teisingumas pripažįstamas tik subjektyviai ir kartu laikomas objektyviai nepakankamu, tai jis vadinasi tikėjimu“ (Kantas 1982, p. 529). Šiuo atveju tikėjimas atsiskleidžia kaip žinojimo trūkumas. Tikime todėl, kad nežinome. Jei žinotume, nereikėtų tikėti.

Kitas tikėjimo aspektas – tikėjimas kaip reikšmės suteikimas. Mes žinome daug ką, bet ne viskuo, ką žinome, tikime. Šia prasme tikėjimas yra aukštesnė už žinojamą pažinimo forma. Kaip rašė Johannas Gottliebas Fichte, „tikėjimas patvirtina žinojamą ir tuo pakelia iki tikrumo bei įsitikinimo tai, kas be jo galėtų būti tik apgaulė. Tikėjimas – tai ne žinojimas, bet valios sprendimas suteikti žinojimui reikšmę“ (Fichte 1982, p. 129).

Trečia tikėjimo samprata – tikėjimas kaip pagrindinė ego bei kitus kompleksus formuojanti jėga. Įvairios filosofinės, religinės, ideologinės koncepcijos pateikia skirtingas žmogaus sampratas. Kas yra žmogus „iš tikrųjų“? Beplunksnis dvikojis, kaip manė kai kurie senovės graikai? Socialinių santykių visuma, kaip tvirtino Marxas? Gyvulus, besimaitinantis transcendentu, kaip teigė Jacques Maritainas? Pagal tai, kokias pažiūras pasirenka vienas ar kitas individas, formuojasi jo ego. Bet kuriuo atveju jis tampa tuo, kuo tiki esąs. *Bhagavadgytoje* ši mintis suformuluota taip:

Tu supraski būtybių viltys
atitinka vidinę jų esmę;
žmogus – tai, ką jis tiki, kuo vilias,
nes tikėjimas sukuria žmogų. (*Bhagavadgyta* 1991, p. 456)

Ketvirtas tikėjimo aspektas – tikėjimas kaip specifinė psichinės energijos rūšis, pagrindinė ne tik ego, bet ir būtį formuojanti jėga. Žymi Tibeto religijos tyrinėtoja Alexandra David-Neel rašo, kad „tikėjimas pats savaime yra milžiniška judinanti jėga. Ji veikia nepriklausomai nuo vidinių garbinimo objekto savybių. Dievas gali būti akmeniu, dvasinis vadovas – pačiu paprasčiausiu žmogumi, ir vis dėlto tikėjimas jais ir jų garbinimas gali pažadinti neregėtą tikinčiojo energiją ir anksčiau užslėptus gebėjimus“ (Давид-Неель 2003, c. 46).

Religijoje susiduriame su visomis keturiomis tikėjimo sampratomis. Pirmiausia tikėjimas religijoje, kaip ir kitose pažinimo bei veiklos srityse, gali egzistuoti kaip žinojimo trūkumas. kažkas tiki sielos nemirtingumą, dangų ar pragarą, nes nežino, kaip yra iš tikrųjų. Antra tikėjimo samprata – kaip reikšmės suteikimas – taip pat tinka religijai. Daugelis bedieviams beprasmių apeigų ar reiškinių tikintiesiems yra

kupini gilios prasmės. Trečią tikėjimo sampratą – tikėjimą kaip pagrindinę psichinius kompleksus formuojančią jėgą – panagrinėsime nuodugniau.

Išskirtume tris santykių tarp ego variantus: supratimas, pasitikėjimas ir tikėjimas. Būtina supratimo sąlyga – bendros kalbos egzistavimas. Kalba gali būti ir ne-verbalinė – susikalbėti galima gestais, mimika, ženklais. Bet kuriuo atveju tam, kad galėtume su kuo nors bendrauti, turi egzistuoti bendra ženklų sistema. Jei tokios sistemos nėra, žmogus išprotėja ar bent jau kitų laikomas pamišusiu. Beprotris – nuo kitų izoliuotas, tik iš sąmonės besimaitinantis ego. Kaip teigė Jungas, jei beprotris jaučia, kad jį supranta bent vienas žmogus, jis pasveiksta (žr. Лэнг 1995, c. 175). Ką reiškia suprasti žmogų? Tai reiškia rasti bendrą ženklų sistemą, kuri sulaužytų sieną tarp jo ir kitų ego. Jei beprotri kas nors supranta, jo ego jau nėra izoliuotas, ir į jį iš karto įsilieja kiti socialiai sankcionuoti psichiniai turiniai.

Kita santykių tarp ego pakopa – pasitikėjimas. Šiuo atveju mes ne tik suprantame kitą žmogų, bet manome, kad jo mums teikiama informacija yra teisinga ar kad jo veiksmai, bent jau sąmoningi, neatneš žalos. Būtina pasitikėjimo sąlyga – panašaus psichikos sluoksnio egzistavimas. Mes pasitikime žmonėmis, kurių psichinė struktūra panaši. Visų neapkenčiantis žmogus nepasitikės visais, paprasčiausiai todėl, kad užuojauta, gailestis, simpatija, kaip specifinės psichinės energijos rūšys, jam nežinomos.

Tikėjimas – dar glaudesnis ryšys tarp ego. Tai bendro psichikos sluoksnio egzistavimas. Pasakyti „Aš tikiu tavimi“, reiškia atverti savo ego duris, įsileisti kito ego dalį. Pavyzdžiui, jei mes patikėjome, kad karo nebus – teiginys „karo nebus“ tapo mūsų ego dalimi. Patikėjome Kristumi – ir Kristus apsigyveno mūsų psichikoje. Kaip rašė apaštalas Paulius, „aš gyvenu, tačiau nebe aš, o gyvena manyje Kristus“ (Gal 2, 20).

Ir pagaliau tikėjimas struktūruoja ne tik tam tikras sąmonės dalis, išskirdamas ir valdydamas kolektyvinius vaizdinius, bet ir visą sąmonę. Šiuo atveju tikėjimas pasireiškia kaip specifinė psichinė energija, lemianti jusliniame pasaulyje vykstančius procesus.

Sąmonė – sąmonės projekcija, todėl joje suformuotos vaizduotės struktūros lemia jutiminį suvokimą, pirmiausia matymą. Tai nesunku pastebėti ir moksle: mokslininkas mato tai, ko nemato tolimas šiai veiklai žmogus – tarp įvairių iš pirmo žvilgsnio nesusietų reiškinių egzistuojančius priežasties ir pasekmės ryšius. Socialiniame politiniame gyvenime šie skirtumai dar didesni. Pavyzdžiui, žiūrėdamas į gamykloje triūsiančius darbininkus, liberalas mato laisvus, laimingus, sąžiningu darbu pragyvenimui uždirbančius žmones, o marksistas – eksploataciją, niekšingą samdinių praktiką, puntantį fabrikantą ir vargšus užguitus, išnaudojamus darbininkus. Sanskrito kalba filosofija – *darshana* – reiškia „matymą“. Priklausomai nuo to, kokios filosofinės sistemos formuoja sąmonę, funkcionuoja sąmonė. Štai kodėl vienas pasaulyje mato Dao, kitas – beprasmės valios siautėjimą, o trečias – Dievą. Tikėjimas lemia tai, kad kiekvienas pasaulyje mato savo sąmonės turinius. Be to, jis kuria nematomą,

transcendentinį pasaulį ir jusliniame pasaulyje vykstančius procesus traktuoja kaip transcendentinio pasaulio projekciją.

Tauta kaip įsivaizduojama bendruomenė

Kiekvieną tautą sudaro daug bendruomenių, tačiau pati tauta kaip įsivaizduojama bendruomenė egzistuoja tik tuo atveju, jei kuria, palaiko, skleidžia tik šiai tautai būdingas vaizduotės struktūras. Tokios vaizduotės struktūros dažniausiai apibūdinamos kaip tapatybė. Sukurti tapatybę reiškia sukurti tik tai tautai būdingas vaizduotės struktūras.

Skirtingos įsivaizduojamos bendruomenės vaidina skirtingą vaidmenį, stiprinant tautinę tapatybę arba ją griauinant. Idealiu atveju mokslinės bendruomenės analizuoja tautos kilmę, raidą, o taip pat pačios tapatybės esmę ir raiškos būdus. Priklausomai nuo to, kaip mes suvokiame tapatybę, didele dalimi priklauso jos formavimo sėkmė. Socialinės politinės bendruomenės kuria tautos ateities planus, ugdo patriotizmo, meilės Tėvynei, pasiaukojimo jausmus, moralinės bendruomenės formuoja pareigos jausmą, paklusnumą ar, priešingai, kūrybiškumą, mitologinės bendruomenės kuria tautos praeitį ir ateitį pagrindžiančius mitus. Estetinės bendruomenės ugdo specifinę tai tautai būdingą pasaulėjautą, religinės įkomponuoja tautos istoriją į žmonijos, būties istoriją, moko jutiminiame pasaulyje išvelgti amžinybės atšvaitus ar pradmenis. Kuo daugiau ir įvairesnių įsivaizduojamų bendruomenių dalyvauja kuriant tapatybę, tuo ji stipresnė. Ir atvirkščiai: kuo daugiau įsivaizduojamų bendruomenių kuria skirtingas, netgi prieštaringas vaizduotės struktūras, tuo silpnesnė tautos tapatybė.

Įsivaizduojamas tautos pasaulis visada kuriamas kalbos pagalba. Kuo turtingesnė, lankstesnė kalba, tuo daugiau ir įvairesnių pasaulių galima sukurti. Tačiau gimtoji kalba nėra nei būtinas, nei pakankamas tapatybės požymis. Jis nėra būtinas, nes istorijoje žinoma nemažai atvejų, kai tapatybė buvo išreiškiama svetima kalba. Pavyzdys būtų čekų rašytojas Milanas Kundera, kurio naujausi romanai parašyti prancūziškai. Kalba nėra ir pakankamas tapatybės požymis, antraip reiktų pripažinti, kad kokiai nors tapatybei atstovauja ir valstybinę kalbą mokantys užsieniečiai, ir etninių mažumų atstovai. Gerai žinoma, kad vienoje šalyje gyvenantys žmonės kuria ir atstovauja savo nacionalinėms tapatybėms, o tai, kad jie kalba tos šalies valstybine kalba, jie dar netampa tos bendruomenės atstovais. Pavyzdžiui, daugelis Lietuvoje gyvenančių rusų ar lenkų gali lietuviškai kalbėti geriau nei savo gimtąja kalba, bet lietuvių nacionalinės tapatybės atstovais ir reiškiėjais jie taps tik tuo atveju, jei jų tapatybė įsikomponuos į lietuviams būdingas vaizduotės struktūras. Kalba – įsivaizduojamų pasaulių statybos priemonė, tačiau jei jos pagalba nesukuriamos savitos vaizduotės struktūros, galime kalbėti apie ta pačia kalba kalbančiųjų grupę, bet ne apie tautą kaip įsivaizduojamą bendruomenę.

Tautą galima interpretuoti kaip – tų pačių ar panašių psichinių struktūrų vienijamą žmonių grupę. Vienos struktūros kuriamos sąmoningomis pastangomis ir sudaro tai, ką galima pavadinti kolektyvine sąmone, kitos glūdi sąmonės srityje. Kartais sąmonės struktūros vos juntamos, kartais pasireiškia kaip autonomiški psichiniai deriniai – tai, ką vokiečių romantikai vadino *Volksgeist* – viena ar vientisa dvasia, būdinga visiems kokios nors tautos ar nacijos atstovams. Vienas iš pagrindinių tautinio auklėjimo tikslų yra kuo daugiau sąmoningų psichikos struktūrų paversiti nesąmoningomis, nes tik sąmonėje glūdinčio kolektyvinio komplekso valdžioje esantis žmogus pasirėngęs vardan tautos paaukoti viską, net gyvybę. Tačiau tai jau kitų tyrimų objektas.

Išvados

Įsivaizduojama bendruomenė straipsnyje traktuojama kaip tas pačias vaizduotės struktūras kurianti, skleidžianti ir palaikanti žmonių grupė. Kūrybinė įsivaizduojamų bendruomenių funkcija pasireiškia trejopai. Pirmiausia, įsivaizduojamos bendruomenės kuria, tobulina, palaiko įsivaizduojamus pasaulius. Skirtingos įsivaizduojamos bendruomenės, kurdamos įsivaizduojamus pasaulius, naudoja skirtingas medžiagas. Mokslinės bendruomenės kuria racionalų pasaulėvaizdį ir ieško jį patvirtinančių ar paneigiančių duomenų, kuriuos teikia jutiminis suvokimas, socialinės politinės kūrybos ištakose glūdi jausmai, filosofinės bendruomenės formuoja jutiminį, racionalų ar jausminį pasaulio suvokimą ir jį lemiančias sąmonės struktūras. Estetinės bendruomenės taip pat naudoja visus medžiagų tipus ir įvairias, kartais netikėčiausias jų kombinacijas, religinėje kūryboje vyrauja tikėjimas.

Antras kūrybinės įsivaizduojamų bendruomenių funkcijos aspektas – šioje bendruomenėje vartojamos kalbos formavimas. Mokslo kalba formuoja sąvokas, terminus, įvardija, rūšiuoja, sistemina jusliniame pasaulyje vykstančius procesus. Socialiniame gyvenime kalba tarnauja išreikšti jausmų išvalgas. Filosofijoje sąvokinis aparatas išreiškia ir formuoja sąmonę. Menui kalba tarnauja tik kaip priemonė sąmonėje besikaupiančioms estetiškai reikšmingoms idėjoms objektyvuoti. Religijoje kalba struktūruoja sąmonę, skleisdama sąmonės struktūras jutiminių suvokimui.

Trečias kūrybinės funkcijos aspektas – kolektyvinio patyrimo formavimas. Individualus patyrimas atsiskleidžia kaip įsivaizduojamų pasaulių atspindys konkrečioje psichikoje. Šio atspindžio intensyvumas gali būti labai įvairus, pradedant Dievo ženklų išvelgimu esinijoje ir baigiant visišku klausytojo užvaldymu menininko užkoduotais jausmais muzikinio koncerto metu, tačiau bet kuriuo atveju įsivaizduojamos bendruomenės siekia kažkieno kadaise patirtus jausmus, sukurtas racionalias schemas ar specifinį pasaulio matymą paskleisti visiems bendruomenės nariams. Siekdamos

šio tikslo, skirtingos bendruomenės naudoja skirtingus metodus. Jei įsivaizduojama bendruomenė nori skleisti estetinį patyrimą, ji užsiima estetiniu auklėjimu, jei religinę – sielovada. Veikdamos išvien, įvairios tautą sudarančios bendruomenės formuoja kolektyvinį – tai tautai būdingą – patyrimą ir jį lemiančias vaizduotės struktūras.

Literatūra

- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso.
- Anderson, Benedict. 1999. *Įsivaizduojamos bendruomenės: Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*. Iš anglų kalbos vertė Aušra Čižikienė. Vilnius: Baltos lankos.
- Avens, Robert. 1980. *Imagination Is Reality: Western Nirvana in Jung, Hillman, Barfield, and Casirer*. Dallas: Spring Publications.
- Bhagavadgita. 1991. In: *Senovės Rytų poezija*. Vertė Alfonsas Bukontas. Vilnius: Vaga, p. 377–470.
- Blake, William. 2008. *The Complete Poetry and Prose of William Blake*. University of California Press.
- Dorn, Sherman; Shircliffe, Barbara and Cobb-Roberts, Deirdre (Eds.). 2006. *Schools as Imagined Communities: The Creation of Identity, Meaning, and Conflict in US History*. Palgrave Macmillan.
- Fichte, Johanas Gotlybas. 1982. *Žmogaus paskirtis*. Iš vokiečių kalbos vertė Kristina Rickevičiūtė. Vilnius: Mintis.
- Gruzd, Anatolij; Wellman, Barry; Takhteyev, Yuri. 2011. Imagining Twitter as an Imagined Community. In: *American Behavioral Scientist, Special Issue on Imagined Communities*, Vol. 55, No. (10), p. 1294–1318.
- Haythornthwaite, Caroline and Kendall, Lori. 2010. Internet and Community. In: *American Behavioral Scientist*, Vol. 53, No. 8, p. 1083–1094.
- Heidegeris, Martynas. 1989. Apie humanizmą. In: *Gėrio kontūrai*. Redakcinė kolegija: Bronius Kuzmickas (sudarytojas) ir kt. Vilnius: Mintis, p. 234–260.
- Iser, Wolfgang. 2002. *Fiktyvumas ir įsivaizdavimas: literatūrinės antropologijos perspektyvos*. Iš vokiečių kalbos vertė Laimantas Jonušys. Vilnius: Aidai.
- Jokubaitis, Alvydas. Kodėl tauta nėra įsivaizduojama bendruomenė. In: *Problemos*, 2006, Nr. 70, p. 9–17.
- Juknevičius, Stanislovas. 2011. *Pasąmonė ir religija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
- Jung, Carl Gustav. 1975. *Psychology and Religion: West and East*. Collected Works. Vol. 11 (Second Edition). Princeton University Press.
- Kantas, Imanuelis, 1982. *Grynojo proto kritika*. Iš vokiečių kalbos vertė, įvadinį straipsnį ir paaiškinimus parengė Romanas Plečkaitis. Vilnius: Mintis.
- Kantas, Imanuelis. 1991. *Sprendimo galios kritika*. Iš vokiečių kalbos vertė, įvadinį straipsnį ir paaiškinimus parašė Romanas Plečkaitis. Vilnius: Mintis.
- Kardelis, Naglis. 2011. Vaizduotė ir filosofijos ištakos. In: *Lietuvos kultūros tyrimai, 1. Medijos, politika, vaizduotė*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, p. 124–135.
- Lacan, Jacques. 1966. La science et la verité. In: Jacques Lacan. *Cahiers pour analyse*. Paris: Seuil.
- Lao Zi. 1997. *Lao Zi*. Iš senosios kinų kalbos vertė Dalia Švambarytė. Vilnius: Vaga.

- Mažeikis, Gintautas. 2009. Įsivaizduojamų bendruomenių mikroistorijos: heterogeninis paveldas. In: *Acta humanitarica Saulensis*, t. 9, p. 25–36.
- Saboliūs, Kristupas. 2011. Vaizduotė kaip sugebėjimas ir galia. In: *Filosofija. Sociologija*. T. 22. Nr. 3, p. 264–271.
- Sapir, Edward. 1983. *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture, and Personality*. Edited by David G. Mandelbaum. Los Angeles: University of California Press.
- Šliogeris, Arvydas. 1992. Martynas Heidegeris: kaukė ir būtis. In: Martynas Heidegeris. *Rinktiniai raštai*. Iš vokiečių kalbos vertė Arvydas Šliogeris. Vilnius: Mintis, p. 5–23.
- Давид-Неель, Александра. 2003. *Посвящения и посвященные в Тибете*. Москва: Гелиос.
- Лэнг, Роберт. 1995. *Расколотовое „Я“*. Санкт Петербург: Белый Кролик.
- Троцкий, Лев. 1929. *Моя жизнь*. http://read.newlibrary.ru/read/trockii_lev/page61/moja_zhizn.html
- Юнг, Карл Густав. 1998. *Психологические типы*. Москва: Университетская книга.
- Юнг, Карл. Густав. 1997. Юнг, К. Г. и Франц, М.-Л. Фон, Хендерсон, Дж. Л., Якоби, И., Яффе, А. *Человек и его символы*. Москва: Серебрянные нити.

Creative Function of Imagined Communities

Summary

Key words: imagination, language, consciousness, subconsciousness, experience, imagined communities, imagined worlds

Imagined community in the article is treated as a group of people creating, disseminating and supporting the same structures of imagination. The creative function of imagined communities is expressed in threefold way. Firstly, imagined communities create, improve and support imagined worlds. Various imagined societies use different materials for creation of imagined worlds. Scientific societies create rational worldview and search for data supporting or denying it in sensory perception; origins of social policy contain feelings; philosophical communities form rational or sensual world perception with determinative subconscious structures. Artistic communities mostly use sensory material and feelings, religious creation is dominated by faith.

The second aspect of imagined communities' creative function – formation of language used in this community. Scientific language form concepts and terms; it signifies, categorizes and systematizes processes taking place in sensory world. In social life, language serves to express insights evoked by feelings. In philosophy, the conceptual apparatus on the one hand is expressing and on the other hand, it is forming subconsciousness. For art, language serves only as means to objectify aesthetically meaningful ideas gathering in the subconscious. In religion, language structures subconsciousness and thus spreads it for sensual perception.

The third aspect of creative function – formation of a collective experience. Individual experience presents itself as a reflection of imagined worlds in particular psyche. This reflection can be very diverse, starting with insights of God's signs in beingness and ending by complete filling of psyche with feelings and meanings encoded by an artist, say, during a musical concert; but in any case imagined communities seek to make somebody's sometime experienced feelings, rational schemes or specific worldview accessible to all community members. By seeking this goal various communities use different methods. In case an imagined community wants to spread aesthetical experience it cultivates aesthetical upbringing, in case it cares about religious experience – it undertakes pastoral activity and so on. Acting in unison, various nation making up communities form a collective experience characteristic of that nation and imagination structures determining that experience.